

Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Yeterliklerinin Çeşitli Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Fatih Yaman ¹, Onur Dönmez ², Yavuz Akbulut ³, Işıl Kabakçı Yurdakul ⁴,
Ahmet Naci Çoklar ⁵, Tolga Güyer ⁶

Öz

Dijital teknolojilerin gelişmesiyle yaşamın her alanında kolaylıklar yaşanmaya başlamıştır. Bu teknolojiler, kolaylıkların yanı sıra riskleri de beraberinde getirmektedir. Zararlı içerikler, siber zorbalık, pornografi, cinsel içerikli mesajlar gibi riskler dijital araçlarla birlikte evlere kadar rahatlıkla girebilmektedir. Bu risklerden en çok etkilenmesi beklenen grup çocuklardır. Çocukların gelişiminden birinci derecede sorumlu olan ebeveynlere bu noktada önemli sorumluluklar düşmektedir. Ebeveynler, çocuklarını dijital teknolojilerden kaynaklanan risklerden korumak için dijital çağa ayak uydurmalıdır. Bu çalışmanın amacı dijital ebeveynlik yeterlik alanları ve göstergelerinin belirlenmesi ve belirlenen göstergelere dayanarak geliştirilecek bir araçla ebeveynlerin öz yeterliklerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Tarama modelinde desenlenen çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada alanyazın taraması ve uzmanlarla gerçekleştirilen bir odak grup görüşmesi sonucunda dijital ebeveynlik yeterlik alanları ve göstergeleri belirlenmiştir. İkinci aşamada ise Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği geliştirilerek, Eskişehir ilinde yaşayan 576 ebeveynin dijital ebeveynlik öz yeterlikleri ebeveyn rolü, internet kullanım deneyimi, gelir durumu, meslek ve eğitim durumu değişkenlerine göre incelenmiştir. Dijital ebeveynlik yeterlik ve göstergeleri başlangıçta yedi farklı boyuttan oluşmuş ve bu boyutlara göre Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeği hazırlanmıştır. Geliştirilen ölçeğin faktör yapısı farklı ebeveyn örneklemeleriyle gerçekleştirilen açımlayıcı ($n=520$) ve doğrulayıcı analizlerle ($n=556$) irdelenmiştir. Yapı geçerliği çalışmaları sonrasında dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim olmak üzere üç faktör altında toplanan göstergelerin ebeveyn rolü, internet kullanım durumu, gelir durumu, meslek ve eğitim durumu değişkenler açısından farklılık sergilememiştir.

Anahtar Kelimeler

Dijital ebeveynlik
Çevrimiçi ebeveynlik
İnternet ebeveynliği
İnternet güvenliği
Dijital güvenlik

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 26.04.2018

Kabul Tarihi: 29.05.2019

Elektronik Yayın Tarihi: 18.07.2019

DOI: 10.15390/EB.2019.7897

¹ Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, f.yaman@alparslan.edu.tr

² Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Türkiye, onur.donmez@ege.edu.tr

³ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, yavuzakbulut@anadolu.edu.tr

⁴ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Türkiye, isilk@anadolu.edu.tr

⁵ Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleş Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Türkiye, acoklar@konya.edu.tr

⁶ Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Türkiye, guyer@gazi.edu.tr

Giriş

Dijital araçların ve özellikle internetin kullanımının sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanlarda yararları bulunmaktadır (Van Deursen, 2010). E-ticaret, e-bankacılık, e-iletişim ve e-devlet gibi uygulamalar günlük yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Bununla birlikte, dijital araçlar beraberinde dijital riskleri de getirdiklerinden, bu araçları yalnızca sunduğu fırsatlar bağlamında ele almak yetersiz bir bakış açısidir (Valcke, De Wever, Van Keer ve Schellens, 2011).

Dijital araçlar ile karşımıza çıkan risklere bakıldığında zararlı içerikler, siber zorbalık, siber dolandırıcılık, siber taciz gibi başlıklar karşımıza çıkmaktadır (Hasebrink, Livingstone ve Haddon, 2009; Van den Heuvel, Van den Eijnden, Van Rooij ve Van de Mheen, 2012; Ybarra, 2004). Bu riskler her yaş grubundan birey için tehdit oluşturmaktadır. Ancak özellikle teknoloji okuryazarlıkları düşük olan çocukların birçok çevrimiçi riske maruz kaldıkları görülmektedir (Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010; Kaşıkçı, Çağıltay, Karakuş, Kurşun ve Ogan, 2014).

Dijital teknolojilerin dilini konuşan çocukların, bu teknolojileri kullanmaya başlama yaşının düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. 2010 yılında Türkiye'nin de dâhil olduğu 25 Avrupa ülkesinden 9-16 yaş arasındaki çocuklarla gerçekleştirilen Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi'nin (AÇÇAP [EU Kids Online], 2010) sonuçlarına göre çocukların internet kullanmaya başlama yaşı 10 olarak belirlenmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ([RTÜK], 2013) tarafından gerçekleştirilen Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması'nın sonuçlarına göre 6-18 yaş grubundaki çocukların %73,7'sinin evinde bilgisayar ya da tableti, %63'ünün ise İnternet bağlantısı olduğu görülmektedir. İnternet kullanım yaşı, mobil cihaz kullanımıyla daha da düşmektedir. Akıllı telefon sahipliği göz önünde bulundurulduğunda internet kullanmaya başlama yaşının 4-11 yaş aralığında olduğu düşünülmektedir (Mascheroni ve Ólafsson, 2016). Türkiye İstatistik Kurumu ([TÜİK], 2013) tarafından yapılan çalışmada çocukların internet kullanmaya ortalama başlama yaşı 06-10 yaş grubunda 6, 11-15 yaş grubunda 10 olarak belirlenmiştir. Bu düşüş eğiliminin paralelinde çocukların dijital teknoloji kaynaklı risklerle daha sık ve daha erken yaşlarda karşılaşmaları beklenmektedir. Örneğin, Avrupa'da yaşları 9-16 arasında değişen internet kullanıcılarının %46'sının en az bir çevrimiçi riskle karşı karşıya kaldığı ve özellikle 15-16 yaş grubunda bu oranın %69'a çıktığı görülmektedir (Duerager ve Livingstone, 2012). Türkiye'deki çocukların %25'inin internet kullanımının yoğun olmasına karşın %68,4'ünün sosyal medyada gizlilik ayarlarını yapmayı bilmediği, % 69,9'unun istenmeyen mesajları engelleyemediği ve %56,2'sinin interneti nasıl güvenli kullanabileceğine dair bilgileri bulamadığı belirtilmektedir (Kaşıkçı vd., 2014). Çocukların çevrimiçi risk deneyimlerinin sıklığı göz önüne alındığında, çocuk internet ilişkisi önemli bir ikilem halini almaktadır. Bu durum çocukların dijital haklarını gerçekleştirirken, çevrimiçi risklerden korunmalarını önemli bir başlık haline getirmektedir (Livingstone ve Helsper, 2010). Livingstone ve Bulger (2013), çocukların internet ve dijital teknolojilerin güvenli ve etkili kullanımları için tüm paydaşlardan destek almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu paydaşlardan en önemlilerinden birinin ebeveynler olduğu düşünülmektedir (Guernsey, Levine, Chiong ve Severns, 2012; Rosen, Cheever ve Carrier, 2008).

Ebeveynlerin, çocukların dijital yaşamının temel sorumluları olduğu bilinmesine karşın, çocuk-internet-ebeveyn ilişkisinin karmaşık olduğu görülmektedir. Ebeveynler çocukların dijital deneyimlerine genellikle yasaklayıcı, kontrol edici ya da takip edici biçimlerde yaklaşmaktadır (Álvarez, Torres, Rodríguez, Padilla ve Rodrigo, 2013; Kenley, 2011; Valcke, Bonte, De Wever ve Rots, 2010). Ebeveynlerin, çocuklarına güvenli internet kullanımı konusunda bilgi verme; kişisel bilgilerini paylaşmaları konusunda kurallar koyma; çocuklarıyla çevrimiçi deneyimleri hakkında konuşma ve çocuklarının gezinim geçmişlerini takip etme gibi davranışlar sergiledikleri raporlanmıştır (Duerager ve Livingstone, 2012; Kaşıkçı vd., 2014). Bununla birlikte, çocukların, ebeveynlerinin bu eylemlerinden rahatsız oldukları ortaya konmuştur. Örneğin, 12-19 yaş grubundaki çocukların %65'i internetteki etkinliklerini ebeveynlerinden gizlemeye çalıştıklarını belirtmektedir (Livingstone ve Bober, 2005). Avrupa Birliği çapında gerçekleştirilen EU Kids Online Araştırması (2010) sonuçlarına göre, çocuklar İnternet kullanımı sırasında olumsuzlukla karşılaştıklarında, ebeveynleri yerine arkadaşlarından yardım almayı tercih etmektedir. Kenley (2011), bu durumu ebeveynlerin yasaklayıcı/sınırlayıcı

tutumlarına bağlamaktadır. Buna göre, çocuklar dijital teknolojilere erişimlerini kaybetme olasılığından çekinerek ebeveynlerine danışmaktan kaçınmaktadır. Yani, ebeveynlerin dijital yaşamlarına özgü uygulamaları nedeniyle çocuklar dijital deneyimleri konusunda konuşmaktan kaçınmaktadır. Bunun yanında çocukların, ebeveynlerinin dijital yeterliklerini sorguladıkları da görülmektedir. Kadli, Kumbar ve Kanamadi (2010) çocukların, ebeveynlerinden veya eğitimcilerden yeterince destek alamamaları nedeniyle internet kullanımı konusunda kendi çabalarıyla ya da arkadaşları aracılığıyla bilgi edindiklerini belirtmektedirler. Benzer biçimde Sonck, Livingstone, Kuiper ve de Haan (2011) 9-13 yaşlar arasındaki erkek çocukların 52'sinin, kadınların ise %48'inin ailelerinden daha iyi internet kullandıklarına inandıklarını belirtmektedir.

Alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin, çocuklarını dijital ortamlardaki risklerden korumak amacıyla kural koyucu, sınırlayıcı, kontrol edici gibi boyutlarda incelendiği ya da internet ebeveynlik stillerinin ortaya konulduğu görülmektedir (Álvarez, vd., 2013; Kenley, 2011; Valcke, vd., 2010). Çocuklarını dijital yaşama uyumlu bir biçimde yetiştirmek durumunda olan ebeveynlerin sahip olmaları gereken birtakım yeterlikler olması gerekmektedir. Bu yeterliklerden biri de dijital ebeveyn kavramı ile ifade edilmektedir. Alanyazında dijital ebeveynlik kavramının henüz yeterince ele alınmadığı ve tanımlayıcı kavramsal çerçevelerin önerilmediği görülmektedir. Bu çerçevede bu çalışmanın amacı ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliklerinin ve göstergelerinin belirlenmesi; bu öz yeterliklerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Ebeveynlere yönelik yapılan çalışmalarda ebeveynlerin, dijital ebeveynlik yeterlik ve göstergelerini belirlemeye yönelik çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Dijital ebeveynlik yeterlik ve göstergelerinin ortaya konulmasından sonra bunların ebeveynlerde olup olmadığını belirlemeye yönelik bir ölçme aracına gereksinim duyulacaktır. Bu bağlamda dijital ebeveynlik yeterlik ve göstergelerinin belirlenebilmesi amacıyla veri toplama aracı geliştirilmesine gereksinim duyulduğu görülmektedir.

Kuramsal Çerçeve

Dijital vatandaşlık çerçevesinin, dijital ebeveynlik kavramına yaklaşırken temel alınabileceği düşünülmektedir. Çocuklarını dijital vatandaş olarak yetiştirmeleri beklenen ebeveynlerin, dijital vatandaş özellikleri göstermeleri beklenmektedir. Dijital vatandaşlık, teknolojiyi kullanırken temel normları göz önünde bulundurmak ve bu doğrultuda hareket etmek olarak tanımlanabilir (Ribble ve Bailey, 2007). Başka bir tanıma göre dijital vatandaşlık; internetteki yazıları okuma, yazma, anlama ve gereken yerlere gönderme yetisine, ekonomik gücünün el verdiği geniş bant erişimine sahip olma ve düzenli bir biçimde interneti etkin kullanmadır (Mossberger, Tolbert ve Mcneal, 2008). Dijital vatandaşlık bileşenleri dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital erişim, dijital ticaret, dijital haklar ve hukuk, dijital gizlilik ve güvenlik, dijital sorumluluk ve dijital sağlıktır (Ribble ve Bailey, 2007).

Dijital ebeveynlik düzeyinin çeşitli sosyo-ekonomik değişkenler tarafından belirlenebileceği düşünülmektedir. Ebeveyn rolü ele alındığında anne rolündeki ebeveynlerin, çocuklarının çevrimiçi etkinliklerini inceleme bakımından daha titiz tutum sergiledikleri görülmektedir (Anderson, 2016). Ebeveynlerin dijital okuryazarlık düzeyleri de ele alınması gereken bir diğer değişkendir. İnternet okuryazarlığı az olan anne-babaların, internet okuryazarlığı fazla olan anne babalara oranla daha az internet kullandıkları; internet kullanımı konusunda çocuklarını daha az yönlendirdikleri ve teşvik ettikleri bilinmektedir (Lou, Shih, Liu, Guo ve Tseng, 2010). Bir diğer değişken ise ebeveynlerin gelir düzeyleridir. Ebeveynlerin gelir düzeyleri arttıkça çocuklarıyla çevrimiçi ortamlardaki etkinlikleri hakkında konuşma oranlarının düştüğü görülmektedir (Anderson, 2016). Diğer yandan Mossberger ve diğerlerinin (Mossberger vd., 2008) dijital vatandaşlık tanımında, ekonomik gücün geniş bant internet erişiminin belirleyicileri arasında olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda ebeveyn rolü (cinsiyet), internet kullanım düzeyi ve ekonomik gelir değişkenlerinin dijital ebeveynlik öz yeterlik algılarını belirlemede önemli değişkenler olduğu düşünülmektedir. Ekonomik gelirin, meslek ile paralel olmasından dolayı meslek değişkeni de bu çalışmada ele alınmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan bir diğer değişken de ebeveynlerin eğitim durumlarıdır. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri ebeveyn tutumlarıyla ve çocuklarını büyütmeye boyutlarıyla ilişkidir (Álvarez, vd., 2013).

Bu çerçevede, çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Dijital ebeveynlik yeterlikleri alanları ve göstergeleri nelerdir?
- Ebeveynlerin, dijital ebeveynlik öz yeterlik algıları ne düzeydedir?
- Ebeveynlerin, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeyleri ebeveyn rolüne, internet kullanım süresine, gelir durumuna, eğitim seviyesine ve mesleğe göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

İki aşamadan oluşan bu araştırma tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Algısı Ölçeği (DEÖYÖ) geliştirilmiştir. İkinci aşamada bu ölçek kullanılarak Eskişehir ilindeki ebeveynlerden veri toplanmış, ebeveynlerin öz yeterlik algıları çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiştir.

Araştırmanın Katılımcıları

Bu araştırmanın her aşamasında farklı katılımcılarla çalışılmıştır. Araştırmanın birinci aşamasında dijital ebeveynlik yeterlik alanlarının ve göstergelerinin belirlenmesi amacıyla bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya Türkiye’de çocukların çevrimiçi güvenliği konusunda çalışan devlet kurumları ve sivil toplum örgütlerinden yetkililer davet edilmiştir.

Tablo 1. Çalıştay Katılımcıları

Katılımcının Görevli Bulunduğu Birim	Katılımcı Sayısı	Uzmanlık Alanı
Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB)	1	Güvenli İnternet, Bilişim Hukuku, Bilgi Güvenliği
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	1	Aile ve Toplum Hizmetleri
Çocuk ve Bilgi Güvenliği Derneği	1	İnternet, Çocuk
Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı	2	Siber Suçlar, Bilişim Suçları
Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM)	1	Çocuk İstismarı
Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi	1	Hukuk, Ticari Hukuk

Tablo 1’de görüldüğü üzere farklı alanlarda uzmanlıkları bulunan yedi katılımcı ile Dijital Ebeveynlik Çalıştay’ı (DEÇ) gerçekleştirilmiştir. DEÇ’in ardından araştırma ekibi tarafından dijital ebeveynlik yeterlik alanlarına göstergeler içeren madde havuzu geliştirilmiş ve geliştirilen madde havuzu ölçek geliştirme ve çocukların çevrimiçi güvenliği konularında araştırmaları bulunan uzmanların görüşüne sunulmuştur. Uzmanlara ilişkin bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Uzman Görüşü Katılımcıları

Bölümü	Uzmanlık Alanı
BÖTE	Ölçek geliştirme
BÖTE	Güvenli internet
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı	Problemli internet kullanımı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı	Aile yapısı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı	Dijital vatandaşlık ve aile
Türkçe Eğitimi Bölümü	Dilbilgisi

Uzman görüşü ve dilbilgisi açısından kontrolü sağlanan aday ölçeğin 10 ebeveyn ile pilot çalışması gerçekleştirilmiştir. Yaşları 35-47 arasında değişen katılımcılar arasında öğretmen, memur, işçi, ev hanımı ve serbest meslek gibi meslek kollarında görev yapan bireyler bulunmaktadır. 10 ebeveyn ile pilot çalışması gerçekleştirilen aday ölçek Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) için hazır hale gelmiştir.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeğinin AFA Aşaması Katılımcıları

AFA için, Eskişehir il merkezinde yaşayan ve çocukları ortaokula giden, evinde interneti olan ebeveynlerden veri toplanmıştır. Ortaokula giden çocukların ebeveynlerinin seçilmesinin nedeni, bu yaşlardaki çocukların dijital araçlara erişiminin artması ve ergenliğe geçiş aşamasında olduklarından dolayı risklerle daha sık karşı karşıya kalabilmeleridir (RTÜK, 2013). Bu amaçla Eskişehir il merkezindeki farklı eğitim bölgelerinde bulunan altı ortaokul belirlenmiştir. Bu altı ortaokulda 1200 aday ölçek formu ebeveynlere gönderilmiştir. Gönderilen 1200 formdan 587'si geri dönmüştür. Bu formlar üzerinde gerçekleştirilen incelemeler sonucunda bütün maddeler için doğrusal işaretleme (hepsini 1, 3 veya 5), birden çok işaretleme, şekilsel kodlama, internet kullanmama ve eksik veri gibi nedenlerden dolayı 67 form değerlendirmeye alınmamıştır.

67 formun çıkartılması sonucunda 520 kişiye ait veri, AFA aşamasında analize tabi tutulmuştur. İki aşamalı bir süreçte (okul müdürleri aracılığıyla rehber öğretmenlerin ve bilişim teknolojileri rehber öğretmenlerinin veri toplama araçlarını öğrencilere ulaştırması; öğrencilerin bu araçları evlerine götürerek ebeveynlerine yaptırmaları ve öğretmenlerine geri teslim etmeleri) %50'lik kayıp normal karşılanmıştır. Küçük, Aydemir, Yıldırım, Arpacık ve Göktaş (2013) yaptıkları çalışmada 300 kişiyi geçen çalışmaların dönüş oranlarının %13 olduğu düşünüldüğünde geri dönen 587 veri önemli bir orandır. Bir diğer nokta ise ebeveynler ile yapılan çalışmaların genel alanyazın içerisinde %1.1 veya %1'in altında olmasıdır (Baydas, Kucuk, Yilmaz, Aydemir ve Goktas, 2015; Küçük vd., 2013).

AFA için öncelikle örneklem büyüklüğünün yeterliliği sorgulanmıştır. Bu amaçla çeşitli kaynaklarda farklı yöntemler önerilmektedir. Örneğin Tabachnick ve Fidell (2007), Worthington ve Whittaker (2006) ve Field (2009) en az 300 katılımcıya gereksinim duyulduğunu belirtmektedir. Comrey ve Lee (1992) söz konusu analiz için 100 katılımcının yetersiz, 200'ün ortalama, 300'ün iyi, 500'ün "çok iyi" ve 1000 katılımcının ise "mükemmel" olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda AFA aşamasında analize tabi tutulacak 520 kişilik veri seti, ideal bir örneklem büyüklüğüne işaret etmektedir. 520 kişiden oluşan katılımcıların özellikleri Tablo 3'te görüldüğü gibidir.

Tablo 3. AFA ve DFA Aşaması Katılımcıları

	AFA		DFA	
	Anne	Baba	Anne	Baba
Yaş Aralığı	29-52	33-59	25-57	32-61
Meslek				
Ev Hanımı	228	-	273	-
Serbest Meslek	5	25	13	24
Memur	12	32		
İşçi	53	80	59	79
Polis / Asker			1	12
Öğretmen / Akademisyen	11	4	11	12
Mühendis	-	6	1	1
Doktor	1	-	-	1
Emekli			3	13
Diğer	21	30	15	35
Belirtilmemiş	-	12	-	3
Toplam	331	189	376	180
Mezun Olunan Okul				
İlkokul	107	24	171	38
Ortaokul	42	31	74	26
Lise	111	77	89	66

Tablo 3. Devamı

	AFA		DFA	
	Anne	Baba	Anne	Baba
Yaş Aralığı	29-52	33-59	25-57	32-61
Önlisans	22	22	23	14
Lisans	38	25	17	28
Yükseklisans	4	5	1	5
Doktora	-	-	-	1
Diğer	4	2	1	1
Belirtilmemiş	3	3	-	1
Toplam	331	189	376	180
İnternet Kullanım Durumu				
0-1 yıl	51	30	78	29
2-3 yıl	58	30	90	35
4-5 yıl	49	36	61	28
6-7 yıl	55	25	51	16
8 yıl ve üzeri	118	68	96	72
Toplam	331	189	376	180

* DEÖYÖ'yü anne rolündeki katılımcılar doldurmuş ve eşleri hakkında bilgi vermişlerdir.

** DEÖYÖ'yü baba rolündeki katılımcılar doldurmuş ve eşleri hakkında bilgi vermişlerdir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi 520 ebeveynin 331'i anne (%63.65), 189'u ise baba (%36.35) rolündedir. Annelerin yaşları 29-52 aralığında değişirken; babaların yaşları 33-59 arasında değişmektedir. Ebeveynler bir ile beş arasında değişen sayıda çocuğa sahiptirler. AFA aşamasında gerçekleştirilen analizlerden sonra taslak ölçek ile doğrulayıcı faktör analizi (DFA) aşamasına geçilmiştir.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeğinin DFA Aşaması Katılımcıları

AFA aşamasında kullanılan verilerle değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmaktadır. Bu nedenle AFA aşamasında kullanılan verilerin, DFA aşamasında kullanılması önerilmez (Worthington ve Whittaker, 2006). DFA aşaması için yeniden veri toplanmıştır. Eskişehir ilindeki altı farklı eğitim bölgesinden, AFA aşamasında seçilmeyen okullar arasından rastgele altı okul seçilmiştir. Her eğitim bölgesinden bir ortaokulun DFA aşamasına dâhil edilmesi temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Dağıtılan 1200 adet veri toplama aracından 656 adedi geri dönmüştür. Bunlardan 100 tanesi, bütün maddeler için doğrusal işaretleme (hepsini 1, 3 veya 5), birden çok işaretleme, internet kullanmama ve eksik veri gibi nedenlerden dolayı analize tabi tutulmadan çıkarılmıştır.

DFA aşamasında örneklem büyüklüğüne ilişkin çeşitli öneriler bulunmaktadır. Örneğin Kline (2005) 100-200 arasındaki katılımcının yeterli olacağını, Bryant ve Yarnold (1995) formdaki madde başına 5 - 10 arasında katılımcının uygun olacağını, Worthington ve Whittaker (2006) ise madde başına beş katılımcının yeterli, madde başına 10 katılımcının ise uygun olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda çeşitli gerekçelerle analize tabi tutulmadan çıkarılan verilerden sonra elde edilen 556 kişilik veri setinin ideal olduğu söylenebilir. Analize tabi tutulan 556 katılımcının özellikleri Tablo 3'te görüldüğü gibidir.

Tablo 3'te özellikleri görülen katılımcıların 376'sı anne (%67.26) ve 180'i baba (%32.74) rolündedir. Annelerin yaş aralığı 27-57 arasında değişirken; babaların yaş aralığı 32-61 arasında değişmektedir. Ayrıca ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısının bir ile dokuz arasında değiştiği görülmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

DEÇ, uzman görüşleri doğrultusunda yeterlik alanları ve göstergelerini belirlemek ve buna bağlı olarak madde havuzu oluşturmak için gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda DEÇ’te uzman görüşleri, video kamera ve ses kaydedici ile kayıt altına alınmıştır. Bunun dışında çalıştayda katılımcılara çalışma yaprakları dağıtılmış ve ebeveynlerin yeterlik alanları ve göstergelerine ilişkin görüşlerini yazmaları istenmiştir. Bu yapraklar çalıştay sonunda toplanarak araştırmacılar tarafından incelenmiştir.

Hazırlanan veri toplama formlar ile veri toplayabilmek için Anadolu Üniversitesi Etik Kurulu ve Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır. İzin belgeleri ile birlikte yeteri sayıda formdan oluşturulan veri toplama dosyaları okulların müdürlerine teslim edilmiştir. Genellikle okul müdürlerinin rehber öğretmenleri ya da bilişim teknolojileri rehber öğretmenlerini görevlendirmesi ile aday ölçek formu öğrencilere dağıtılmıştır. Dağıtılan aday ölçek formları öğrenciler vasıtasıyla ebeveynlere ulaştırılmıştır. Doldurulan formlar görevli öğretmenler tarafından toplanmıştır. AFA aşamasından sonra gerçekleştirilen DFA aşamasında da benzer bir süreç işe koşulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma sorularına göre toplanan verilerin analizi için kullanılan teknikler Tablo 4’te özetlenmiştir.

Tablo 4. Araştırma Sorularına Göre Veri Analizi Teknikleri

Araştırma sorusu	Araştırma Modeli	Araştırma Sorusu	Veri Toplama Aracı	Veri Analizi
1	Tekil Tarama	Uzmanların görüşleri doğrultusunda, dijital ebeveynlik yeterlikleri ve göstergeleri nelerdir?	Odak Grup Görüşmesi (Dijital Ebeveynlik Çalıştayı)	Tümevarımsal Analiz
2	Tekil Tarama	Ebeveynlerin, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeyleri nedir?	Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeği	AFA, Betimsel İstatistikler (% , f, $\bar{x}$, SS)
3	Tekil Tarama	Ebeveynlerin, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeyleri çeşitli değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?	Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeği	DFA, Betimsel İstatistikler (% , f, $\bar{x}$, SS), Bağımsız Örneklem t Testi, Varyans Analizi (ANOVA)

Tablo 4’te görüldüğü gibi çalıştay kapsamında toplanan nitel verilerin analizinde tümevarımsal analiz işe koşulmuştur. Tümevarımsal analiz, önceden belirgin olmayan temaları ve boyutları ortaya çıkarmaya, kavramlara ve ilişkilere ulaşmaya olanak sağlaması ile verilerin derinlemesine çözümlenmesini gerektiren bir analiz yöntemidir (Creswell, 2012). İkinci ve üçüncü araştırma soruları için nicel araştırmaya özgü istatistiksel analiz tekniklerine başvurulmuştur.

Bulgular

Araştırmanın bulguları araştırma soruları temelinde sunulmuştur.

Dijital Ebeveynlik Yeterlik Alanları ve Göstergeleri Nelerdir?

Ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliklerinin ve göstergelerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen DEÇ’te alanyazında bulunan dijital vatandaşlık boyutlarının yanı sıra farklı boyutlar da ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan uzmanların dijital vatandaşlık boyutlarına (dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital erişim, dijital ticaret, dijital haklar ve sorumluluklar, dijital hukuk, dijital gizlilik ve güvenlik ile dijital sağlık) ek olarak bilgi okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık ve medya okuryazarlığı gibi boyutları da belirttikleri görülmektedir. Dijital vatandaşlık boyutları dışında uzmanların belirttiği ve analizler sonucunda ortaya çıkan bilgi okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık ve medya okuryazarlığı boyutlarına ilişkin göstergeler tekrar analize tabi tutulmuştur. Belirtilen yeterlik ve göstergelerin diğer boyutlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle bilgi okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık ve medya okuryazarlığı boyutları ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterlikleri arasından çıkarılmış ve Tablo 5’te görülen yapı elde edilmiştir.

Tablo 5. Dijital Ebeveynlik Yeterlik ve Göstergeleri

Temel Alanlar	Yeterlikler	Göstergeler
Dijital Etik	Doğruluk	Dijital ortamlarda doğru bilgi paylaşımında model olma
	Telif Hakları	Erişilen içeriğin meta değeri olduğu bilinciyle içerikleri kullanma
	Kişisel Bilginin Gizliliği	Kişisel bilgilerin paylaşımında hangi bilgilerin ne ölçüde paylaşılabilirliğini bilme
	Dijital Değerler	Gerçek dünyanın kültürel değerlerini dijital ortamlara aktarma
	Dijital Ayakizi	Çocuklara dijital ayak izi oluşturmada model olma
Dijital iletişim	Dijital iletişim araçları	Dijital ortamları (e-posta, sosyal medya, vb.) kullanarak iletişim kurma
	Dijital takip	Çocukların dijital ortamlardaki paylaşımlarına değer verme
Dijital okuryazarlık	Dijital araçları kullanma	Çocukların kullandıkları dijital araçlar hakkında fikir sahibi olma
	Takip etme	Çocukların gezinti geçmişini irdeleme
Dijital erişim	Dijital araç seçimi	Çocuğun gelişim düzeyine uygun araç seçme
	Erişim güvenliği	Çocukların yaşına uygun dijital ortamlara katılmalarını sağlama
Dijital ticaret	Güvenli alışveriş	E-alışverişte kişisel bilgileri koruma
	Dijital bütçe	İnternete özel limit koyma
Dijital güvenlik	Dijital haklar	Dijital ortamların kişiye hangi hakları sağladığını bilme
	Dijital sorumluluklar	Dijital ortamlarda çocuğun güvenliğini sağlama
	Dijital hukuk	Dijital ortamlarda sorun yaşandığında hukuki yolları bilme
	Dijital mahremiyet	Özel bilgilerin korunmasını bilme
Dijital sağlık	Fiziksel sağlık	Dijital araçları ergonomik özelliklerine göre seçme
	Psikolojik sağlık	Uzun süre dijital araç kullanmama

Çalıştay kapsamında belirlenen yeterlik ve göstergelere bakıldığında (Tablo 5) uzmanların, dijital etik boyutunda telif haklarına uygun davranma, etik konularda model olma ve gerçek ile sanal dünyayı ayırt etme gibi yeterlikleri ve bunlara uygun göstergeleri belirttikleri görülmektedir. Uzmanların belirttikleri yeterlik ve göstergeler araştırma ekibi tarafından incelenmiş ve göstergelerin, Mason (1986)'nın PAPA Modeli (Privacy, Accuracy, Property, Accessibility) temelinde beş yeterlik alanı belirlenmiştir. Bu yeterlikler doğruluk, telif hakları, kişisel bilginin gizliliği, dijital değerler ve dijital ayak izidir.

Uzmanlar, dijital iletişim boyutu kapsamında yeterlik olarak dijital iletişim araçlarını kullanma ve takip etme şeklinde iki boyut belirtmiştir. Araştırma ekibi tarafından bu yeterliklerden dijital iletişim araçlarını kullanma, dijital okuryazarlık boyutuyla iç içe bir anlamda olduğundan dijital iletişim araçları şeklinde düzenlenmiştir.

Dijital okuryazarlık boyutunda, uzmanlar iki yeterlikten söz etmektedirler. Yeterlik ve göstergeler incelendiğinde dijital okuryazarlık boyutu için dijital araçlar ve dijital takip yeterlik alanlarının uygun olduğu görülmektedir.

Dijital erişim boyutunda çocuk gelişimine uygun davranma, dijital araçları seçme ve dijital erişimde güvenliğe önem verme gibi yeterlikleri belirten uzmanların görüşleri araştırma ekibince incelenmiştir. Dijital erişim boyutunda dijital araç seçimi ve erişim güvenliği yeterlik alanlarına karar verilmiştir.

Uzmanların en çok yeterlik belirttiği boyut dijital ticaret boyutudur. Bu boyutta uzmanlar altı yeterlik alanı belirtmiştir. Araştırma ekibinin incelemesi sonucunda uzmanlar tarafından belirtilen altı yeterlik alanı iki yeterlik alanına indirgenmiştir.

Dijital vatandaşlık boyutlarından olan dijital haklar ve sorumluluklar, dijital hukuk ve dijital gizlilik ve güvenlik boyutlarına ilişkin uzmanlar tarafından birbiri içine girmiş yapıda yeterlik ve göstergeler belirtilmiştir. Bu bağlamda araştırma ekibi bu üç boyutu tek bir isimde birleştirmeye karar vermiştir. Dijital güvenlik boyutu adı altında dört farklı yeterlik belirlenmiştir.

Dijital sağlık boyutunda uzmanlardan fiziksel ve psikolojik sağlıkla ilgili yeterlikler ve göstergeler belirtilmiştir. Araştırma ekibinin analizleri sonucunda dijital sağlık boyutuyla ilgili uzmanların belirttiği gibi iki yeterlik alanı belirlenmiştir.

Ebeveynlerin, Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Algıları Ne Düzeydedir?

DEÖYÖ'nün geliştirilmesinde aşağıdaki adımlar takip edilmiştir.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeğinin Madde Havuzunun Oluşturulması

DEÖYÖ'nün geliştirilmesi aşamasında öncelikle madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzu DEÇ'te çıkan yeterlik ve göstergeler paralelinde oluşturulmaya çalışılmıştır. DEÇ sonucunda 44 maddelik bir havuz elde edilmiştir. Bu havuz araştırma ekibi tarafından gerçekleştirilen toplantılarda alanyazına dayalı eklemeler yapılarak 66 maddeye çıkarılmıştır.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeği İçin Uzman Görüşü Alınması

Madde havuzu 66 maddeden oluşan DEÖYÖ için uzman görüşü alınması aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada uzman görüşü formu kullanılmış ve uzman görüşü formunda her maddeye ilişkin madde kapsam geçerlik indeksleri $KGI = \frac{N_G}{N/2} - 1$ (N_G =Madde gerekli diyen uzmanların sayısı; N =Araştırmaya katılan uzmanların toplam sayısı) formülü kullanılarak hesaplanmış ve bu doğrultuda maddeler analiz edilmiştir. Uzman görüşü sonucunda 61 maddeden oluşan bir yapı elde edilmiştir. 61 maddeden oluşan bu yapı dilbilgisi uzmanı tarafından da incelenmiştir.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeğinin Pilot Çalışmasının Gerçekleştirilmesi

DEÖYÖ'nün 61 maddeden oluşan yapısı 10 ebeveyne uygulanmış, belirlenen sürede ölçeği yanıtladıkları ve maddelerin anlaşılır olduğu gözlenmiştir. Pilot çalışmada DEÖYÖ'ye ilişkin bir sorun tespit edilmemiştir.

Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeğinin AFA Aşaması

DEÖYÖ'nün 520 ebeveynle gerçekleştirilen AFA aşaması Huck (2012)'ın belirlediği;

- Verinin faktör analizi için uygunluğunun test edilmesi,
- Faktör çıkarım yönteminin belirlenmesi,
- Faktör döndürme yönteminin belirlenmesi,
- Kullanışlı faktör sayısının belirlenmesi,
- Faktörlerdeki değişkenlerin belirlenmesi ve
- Faktörlerin isimlendirilmesi

adımlarına göre gerçekleştirilmiştir. Veri setinin analize uygunluğunu belirlemek için Kaiser Mayer Olkin (KMO) örneklem uygunluğu testi ve Barlett Küresellik testleri kullanılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. KMO ve Barlett Küresellik Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uygunluğu Testi		.959
	Yaklaşık Ki-Kare	16757.811
Bartlett Küresellik Testi	<i>df</i>	1830
	<i>p</i>	.000

Tablo 6'da görüldüğü gibi KMO değerinin çok iyi bir seviyede olduğu (Hutcheson ve Sofroniou, 1999; Kaiser, 1974; Pallant, 2001) ve Barlett Küresellik testi sonucunun da anlamlı olduğu görülmektedir. Verilerin AFA için uygunluğunun test edilmesinde örneklem büyüklüğünün ardından faktör bazlı olarak betimsel istatistik değerlerine bakılmıştır.

Faktör bazlı olarak çarpıklık ve basıklık katsayısının normallik için sınır değerler arasında olduğu belirlenmiştir. Tek değişkenli normallik için sınır çarpıklık değeri ± 3 iken basıklık değeri ± 10 olarak belirtilmektedir (Kline, 2005). Bu bağlamda çarpıklık değerinin -1.476 ile -0.648 arasında, basıklık değerinin ise -0.078 ile 2.645 arasında olduğu görülmüştür. Buradan hareketle DEÖYÖ'nün AFA aşamasında toplanan verilerin tek değişkenli normallik varsayımlarını sağladığı kabul edilmiştir.

Ölçeği oluşturan bileşenleri ortaya koyma aşamasında matematiksel olarak basit, psikometrik olarak güçlü ve potansiyel faktör belirsizliği sorunları ile baş etmede etkili bir yöntem olan (Stevens, 1996) temel bileşenler analizi (Principal Components Analysis) tercih edilmiştir. Döndürme tekniği olarak da alanyazında sık kullanılan Varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2010; Field, 2009; Hair, Black, Babin ve Anderson, 2005; Huck, 2012). Bu doğrultuda gerçekleştirilen analiz sonucunda öz değeri birin üzerinde olan ve %60.128 açıklanan varyansa sahip dokuz faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Faktör yükü düşük ($< .25$) olan ve farklı faktörlerde yakın yükleri bulunan ($< .10$) binişik maddeler, yapının yorumlanabilir olması ve açıklanabilir olması için geliştirilen ölçek yapısından çıkartılmıştır (Worthington ve Whittaker, 2006). Belirtilen maddelerin ölçekten çıkartılması işlemleri yapılarak %49.339 açıklanan varyansa sahip üç faktörlü bir yapıya ulaşılmıştır. Ulaşılan yapıda 40 madde bulunmaktadır. Elde edilen yapıda, iki madde bulundukları faktörde yorumlanabilir olmadıkları için ayrı ayrı ve birlikte ölçekten çıkartılarak yapıyı ne derecede etkilediği gözlemlenmiştir. Bu iki maddenin çıkartılması sonucunda diğer faktörlerde bulunan maddelerde değişiklik olmadığı görülmüş ve bu nedenle bu iki maddenin de ölçek yapısından çıkartılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin son hali 38 maddeden oluşan ve % 50.557 varyans açıklayan üç faktörlü bir yapıdadır (Tablo 7).

Tablo 7. DEÖYÖ Faktör Yapısı

Faktörler ve Maddeler	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Ortalama	Standart Sapma	Madde Toplam r	Faktör Yüğü
Faktör 1 - Dijital Okuryazarlık (α: 0.939)						
Çocuğumun internete ...	15.06	39.64	3.79	1.34	0.76	.788
Çocuğumun internete ...			3.76	1.37	0.72	.760
Çocuğumu internetteki ...			3.93	1.23	0.72	.723
Çocuğumun kullandığı ...			3.99	1.28	0.72	.698
Çocuğuma gelen ...			4.13	1.21	0.75	.672
Çocuğumun internette ...			3.84	1.36	0.66	.665
İnternet sitelerin ...			4.17	1.13	0.70	.659
Çocuğumun girdiğı ...			3.96	1.35	0.66	.650
Çocuğumun internete ...			3.80	1.33	0.68	.637
Çocuğumun internette ...			3.23	1.46	0.62	.623
Çocuğuma Google ...			4.13	1.20	0.66	.614
Çocuğumun internete ...			3.65	1.41	0.64	.597
Çocuğumun ziyaret ...			4.14	1.19	0.67	.577
Çocuğumun internette ...			3.93	1.15	0.66	.575
Çocuğumu, kullandığı ...			4.09	1.21	0.67	.562
Faktör 2 - Dijital Güvenlik (α: 0.925)						
Çocuğumun uzun ...	2.29	6.05	4.54	.88	0.63	.726
Çocuğumun bilmediğı ...			4.38	1.07	0.69	.717
Çocuğumun sosyal ...			4.55	0.89	0.68	.668
Çocuğumun, bizim ...			4.51	1.03	0.58	.655
Çocuğumla ailemizin ...			4.45	1.01	0.63	.633
Çocuğumun yaşına ...			4.30	1.16	0.65	.626
Çocuğuma sosyal ...			4.45	1.00	0.63	.605
Çocuğumun internette ...			4.29	1.18	0.60	.597
İnternette işlenen ...			4.22	1.15	0.58	.587
Bilgisayar, tablet, ...			4.06	1.16	0.65	.580
Çocuğumu, çevrimiçi ...			4.15	1.24	0.64	.559
Çocuğuma, internet ...			4.02	1.25	0.58	.558
Çocuğumun yaşına ...			4.23	1.10	0.56	.550
Çocuğumun, profili ...			4.48	.98	0.62	.546
Çocuğumun yaşına ...			4.21	1.07	0.60	.542
Çocuğuma, doğruluğundan ...			4.29	1.03	0.57	.532
Çocuğumun hangi ...			4.33	1.06	0.55	.467
Çocuğumun gelişimine ...			4.18	1.09	0.54	.466
Faktör 3 - Dijital İletişim (α: 0.775)						
Çocuğumun dijital ...	1.84	4.86	3.62	1.44	0.64	.789
Çocuğumun kullandığı ...			3.89	1.28	0.54	.674
Çocuğumun, Facebook, ...			3.00	1.42	0.52	.665
Çocuğumun paylaşımlarına ...			3.32	1.41	0.57	.654
Çocuğumun kullandığı ...			3.78	1.29	0.44	.579

Analiz sonucunda Tablo 7’deki dağılım elde edilmiş ve üç faktörlü yapının isimlendirilebilmesi için faktörlerdeki maddeler dikkate alınmıştır. Faktör 1’e bakıldığında dijital okuryazarlık becerileriyle ilgili maddeler; Faktör 2’de dijital ortamdaki güvenlik ile ilgili maddeler; Faktör 3’te ise dijital ortamda kullanılabilecek iletişim araçlarıyla ilgili maddeler olduğu görülmektedir. Bu nedenle Faktör 1’e *Dijital Okuryazarlık*, Faktör 2’ye *Dijital Güvenlik* ve Faktör 3’e de *Dijital İletişim* ismi verilmiştir. Görüldüğü üzere geliştirilen ölçek formu yorumlanabilir olup kuramsal yapıyla da uyumluluk göstermektedir. AFA aşamasında kavramsal yapı oluşturulurken DFA aşamasında bu yapıyı test etmek amaçlanmaktadır (Huck, 2012). Bu nedenle ortaya konulan yapının test edilmesi amacıyla DFA aşamasına geçilmiştir.

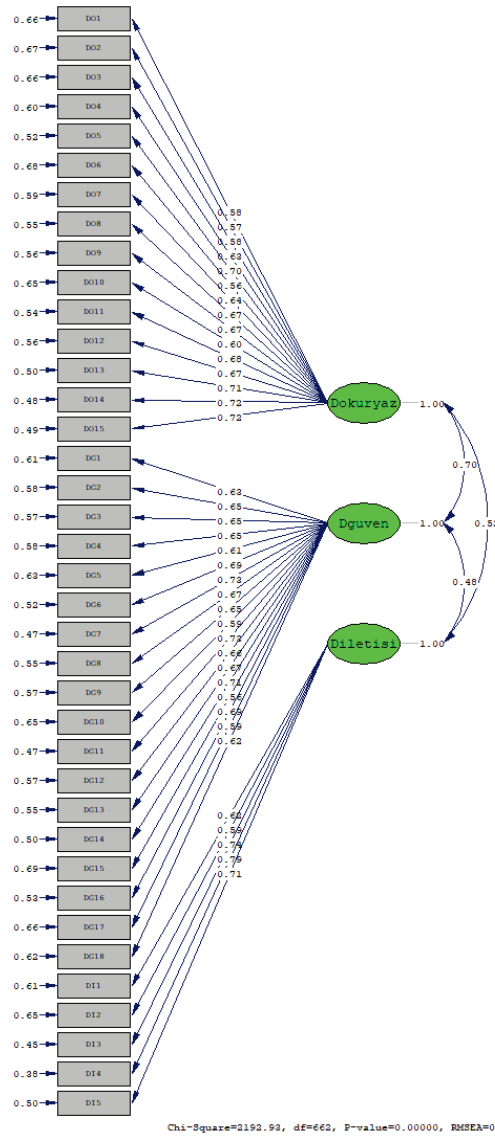
Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlilik Ölçeğinin DFA Aşaması

38 maddeli ve üç faktörlü yapıda olan DEÖYÖ’nün DFA aşamasında, Eskişehir il merkezinde farklı eğitim bölgelerinde bulunan altı ortaokuldan ve analize tabi tutulmasına karar verilen 556 kişiden toplanan verilerle analiz gerçekleştirilmiştir. (Tablo 8).

Tablo 8. DEÖYÖ ile Gerçekleştirilen DFA Analizine İlişkin Uyum Değerleri

Uyum İndeksi	En İyi Uyum Değeri	Gözlenen Uyum Değeri	Kaynak
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2 \cdot sd$	2419.27 > 1324	(Sütütemiz, 2005)
p değeri	$.05 \leq p \leq 1.00$	.000	(Hoyle, 1995)
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 3$	3.654	(Kline 2005; Sümer, 2000)
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq .05$	.069	(Lomax ve Schumacker, 2004)
SRMR	$0 \leq SRMR \leq .05$	.066	(Keeney, 2010)
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1$	.949	(Keeney, 2010)
NNFI	$.95 \leq NNFI \leq 1$	.960	(Arbuckle, 2007)
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1$	.963	(Hu ve Bentler, 1999)
$\chi^2=2419.27$; $sd=662$			

DEÖYÖ’nün, DFA sonucunda elde edilen verilerin değerlerine bakıldığında NFI, NNFI ve CFI değerlerinin en iyi uyum değeri aralığında olduğu görülürken RMSEA, SRMR değerlerinin de kabul edilebilir uyum aralığında olduğu görülmektedir (Schermmelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003). χ^2/sd oranının iyi veya kabul edilebilir uyum aralığında olmadığı gözlenmektedir. χ^2 örneklem büyüklüğünden etkilenen bir indeks olduğundan, serbestlik derecesi (sd) ile birlikte yorumlanması önerilmektedir (Kline, 2005). Büyük örneklemelerde χ^2/sd değerinin 3 veya daha düşük olmasının iyi; 5’e kadar olmasının da yeterli olduğunu belirtilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010; Meydan ve Şeşen, 2011). Bu bağlamda χ^2/sd değerinin Tablo 8’de iyi uyum aralığında olmamasına rağmen modelin uyum değerlerinin tümü alanyazında kabul edilen aralıklarda yer almaktadır (Çokluk vd., 2010; Meydan ve Şeşen, 2011; Schermelleh-Engel vd., 2003). Bu bağlamda, AFA ile ortaya konan ölçüm modelinin doğrulandığı söylenebilir. RMSEA ve SRMR gibi indekslerin kabul edilebilir uyum değerinde olduğu yapının modeli Şekil 1’de görüldüğü gibidir.

Şekil 1. Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeğinin DFA Modeli

Verilerin tamamıyla gerçekleştirilen analiz yan sıra toplanan verilerden seçkisiz olarak 200'er, 250'şer, 300'er ve 350'şer kişilik örneklemeler alınmıştır. Bu örneklemelerde gözlemlenen uyum değerleri Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Farklı Örneklemelerle Yapılan Analiz Değerleri

Uyum İndeksi	En İyi Uyum Değeri	Örneklem Büyüklüğü (n)	Gözlenen Uyum Değeri	Kaynak
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	200	1556.45>1324	(Sütütemiz, 2005)
		250	1850.74>1324	
		300	1808.68>1324	
		350	1898.77>1324	
p değeri	$.05 \leq p \leq 1.00$	200	.000	(Hoyle, 1995)
		250	.000	
		300	.000	
		350	.000	

Tablo 9. Devamı

Uyum İndeksi	En İyi Uyum Değeri	Örneklem Büyüklüğü (n)	Gözlenen Uyum Değeri	Kaynak
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 3$	200	2.662	(Kline 2005; Sümer, 2000)
		250	2.795	
		300	2.732	
		350	2.868	
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq .05$	200	.082	(Lomax ve Schumacker, 2004)
		250	.085	
		300	.076	
		350	.073	
SRMR	$0 \leq SRMR \leq .05$	200	.078	(Keeney, 2010)
		250	.075	
		300	.079	
		350	.069	
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1$	200	.910	(Keeney, 2010)
		250	.917	
		300	.929	
		350	.930	
NNFI	$.95 \leq NNFI \leq 1$	200	.943	(Arbuckle, 2007)
		250	.942	
		300	.951	
		350	.957	
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1$	200	.913	(Hu ve Bentler, 1999)
		250	.945	
		300	.953	
		350	.953	

$\chi^2=2419.27$; $sd=662$

Tablo 9’da görüldüğü gibi farklı örneklem gruplarından alınan uyum değerlerinin alanyazındaki değerlerle uyduğu görülmektedir. χ^2 değerinin örneklem büyüklüğünden etkilendiği ve seçilen örneklemelerde χ^2/sd oranının üçten küçük olduğu görülmektedir. RMSEA değerinde küçük örneklemelerde ($N \leq 100$) ideal uyum şartlarının sağlanmadığı görülmektedir. Yani RMSEA değeri, örneklem büyüklüğünden etkilenmekte ve küçük örneklem için olması gerekenden daha büyük görünebilmektedir (Kenny, Kaniskan ve McCoach, 2014; Kline, 2005; Sharma, Mukherjee, Kumar ve Dillon, 2005).

DEÖYÖ’nün Birleşme ve Ayırma Geçerliliği

Geliştirilen DEÖYÖ’nün ölçmeye yöneldiği yapıyı ölçüp ölçmediğine ilişkin gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik analiz sonuçları Tablo 10’da görüldüğü gibidir.

Tablo 10. DEÖYÖ DFA Özeti

Değişkenler	Ortalama	SD	Faktör Ortalamaları	SD	Alpha Güvenirliliği	Yapısal Güvenirlilik	Ortalama Açıklanan Varyans	Madde Yüklü	t değeri	Hata
<i>Dijital Okuryazarlık</i>										
DO1	3.12	1.42						0.48	15.98	1.319
DO2	3.17	1.46						0.46	16.00	1.407
DO3	3.72	1.39						0.51	16.01	1.284
DO4	3.75	1.50						0.62	15.79	1.338
DO5	3.99	1.32						0.64	15.47	0.909
DO6	3.76	1.40						0.55	16.07	1.335
DO7	4.17	1.17						0.66	15.82	0.832
DO8	3.88	1.40	3.68	0.94	0.91	0.89	0.36	0.60	15.53	1.053
DO9	3.60	1.41						0.59	15.50	1.047
DO10	3.11	1.45						0.54	15.91	1.326
DO11	3.82	1.35						0.64	15.47	0.947
DO12	3.63	1.42						0.61	15.55	1.094
DO13	3.91	1.36						0.63	15.34	0.927
DO14	3.80	1.25						0.67	15.21	0.744
DO15	3.80	1.32						0.71	15.26	0.848
<i>Dijital Güvenlik</i>										
DG1	4.61	.82						0.57	15.94	0.408
DG2	4.60	.94						0.60	15.71	0.484
DG3	4.66	.84						0.57	15.96	0.436
DG4	4.67	.85						0.55	15.85	0.424
DG5	4.56	.94						0.54	16.03	0.567
DG6	4.47	.98						0.67	15.57	0.493
DG7	4.58	.83						0.66	15.36	0.323
DG8	4.54	.90						0.63	15.64	0.425
DG9	4.39	1.00	4.42	0.67	0.93	0.92	0.39	0.62	15.89	0.599
DG10	4.17	1.12						0.60	16.13	0.852
DG11	4.28	1.09						0.71	15.54	0.591
DG12	4.33	1.04						0.60	15.91	0.644
DG13	4.33	1.06						0.65	15.72	0.615
DG14	4.56	.87						0.63	15.57	0.38
DG15	4.29	1.06						0.56	16.20	0.79
DG16	4.29	1.04						0.65	15.69	0.58
DG17	4.12	1.17						0.60	15.97	0.84
DG18	4.10	1.23						0.69	15.97	0.93
<i>Dijital İletişim</i>										
DI1	3.87	1.37						0.52	14.67	1.12
DI2	4.02	1.27						0.48	14.94	1.01
DI3	3.18	1.41	3.57	1.08	0.82	0.58	0.22	0.40	12.98	0.90
DI4	3.12	1.48						0.46	11.49	0.81
DI5	3.64	1.47						0.44	13.42	1.04

n: 556; açıklanan varyans: %49,59

Tablo 10 incelendiğinde alfa katsayısının üç faktörde de 0.70'ten büyük olduğu görülmektedir. Yapısal güvenirliğe bakıldığında dijital iletişim dışındaki faktörlerin 0.70'ten büyük değerlere sahip olduğu görülmüştür. Söz konusu katsayılar göre ölçme sonuçlarının güvenilir olduğu söylenebilir (Nunnally ve Bernstein, 1994).

Ayırt edici geçerlik için ise DEÖYÖ yapısının alt boyutları arasındaki korelasyonlardan ve Ortalama Açıklanan Varyans (OAV) değerlerinin karekökünden yararlanılmaktadır. Buna göre herhangi bir alt boyuttaki OAV'nın karekökü o alt boyutun diğer boyutlar ile aralarındaki ilişkiden ve aynı zamanda 0.50 değerinden küçük olmamalıdır (Fornell ve Larcker, 1981).

Tablo 11. DEÖYÖ Faktörleri Arasındaki Korelasyon ve OAV Değerleri Karekökü

Boyutlar	Sembol	Ortalama	SS	[1]	[2]	[3]
Dijital Okuryazarlık	[1]	3.68	0.94	0.60		
Dijital Güvenlik	[2]	4.42	0.67	0.64**	0.62	
Dijital İletişim	[3]	3.57	1.08	0.46**	0.46**	0.47

** 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Yakınsama geçerliği bağlamında faktör yüklerinin büyük bir bölümünün 0.50'den büyük olması söz konusudur. Ancak dijital iletişim bağlamında faktör yüklerinin ideal değerlerden uzaklaşması söz konusudur. Bu durum, doğal olarak düşük ortalama açıklanan varyans (OAV) değerlerine de yansımakta ve yakınsama geçerliği bağlamında ölçeğin geliştirilmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Yine alt bileşenler arasındaki korelasyon değerleri ile OAV karekökü değerleri birbirine oldukça yakındır. Oysa yukarıda belirtildiği üzere tüm OAV karekökü değerlerinin gerek 0.50 değerinden gerekse diğer alt boyutlar ile olan korelasyondan büyük olması beklenir (Fornell ve Larcker, 1981). DFA ile önerilen bileşen yapısı doğrulanmakla birlikte, söz konusu bileşenleri ölçmeye yönelik göstergelerin bundan sonraki araştırmalarda da iyileştirilmeye devam edilmesinde yarar vardır.

Ebeveynlerin, Dijital Ebeveynlik Öz Yeterlik Algı Düzeyleri Ebeveyn Rolü, İnternet Kullanım Süresi, Eğitim Durumu, Meslek ve Gelir Açısından Farklılaşmakta Mıdır?

Ebeveynlerin, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeyleri ebeveynlik rolü, internet kullanım deneyimi, gelir durumu, meslek ve eğitim durumu bağlamında incelenmiştir. Bağımlı değişken olarak irdelenen ölçek alt faktörleri arasındaki sayısal ve kuramsal ilişkiler dikkate alındığında, verilerin analizi için MANOVA denenmesi uygun olabilir. Öte yandan gerek Box Testi sonuçları, gerekse çok değişkenli normallik bağlamında MANOVA ön şartları yerine getirilemediği için, analizlere ANOVA ile devam edilmiştir. Analizlerde üç boyuta da tek tek bakıldığından, Tip 1 hatadan kaçınmak amacıyla anlamlılık düzeyi Bonferroni Uyarlaması ile 0.0167 (0.05/3) olarak belirlenmiştir (Huck, 2012).

Alt boyutlar özelinde dijital ebeveynlik öz yeterliği puanlarının ebeveyn rolü (anne-baba) ve internet kullanım deneyimine göre farklılaşması bağımsız gruplar için iki faktörlü ANOVA yardımı ile irdelenmiştir. ANOVA sonuçları Tablo 12'de özetlenmiştir.

Tablo 12. Ebeveyn Rolü ve İnternet Kullanım Deneyimlerine Göre Dijital Ebeveynlik Boyutlarının İncelendiği 2 Faktörlü ANOVA Sonuçları

Dijital Ebeveynlik Boyutlar	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	(p)	Eta ²
Dijital Okuryazarlık	Ebeveyn Rolü (ER)	0,072	1	0,072	0,084	0,772	0,000
	İnternet Kullanım Deneyimi (İKD)	17,954	4	4,488	5,220	0,000	0,037
	ER x İKD	1,572	4	0,393	0,457	0,767	0,003
	Hata	466,909	543	0,860			
	Toplam	8002,310	553				

Tablo 12. Devamı

Dijital Ebeveynlik Boyutlar	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	(p)	Eta ²
Dijital Güvenlik	Ebeveyn Rolü (ER)	0,107	1	0,107	0,240	0,625	0,000
	İnternet Kullanım Deneyimi (İKD)	5,232	4	1,308	2,928	0,020	0,021
	ER x İKD	1,221	4	0,305	0,683	0,604	0,005
	Hata	242,554	543	0,447			
	Toplam	11068,075	553				
Dijital İletişim	Ebeveyn Rolü (ER)	3,045	1	3,045	2,644	0,104	0,005
	İnternet Kullanım Deneyimi (İKD)	12,646	4	3,161	2,746	0,028	0,020
	ER x İKD	1,640	4	0,410	0,356	0,840	0,003
	Hata	625,198	543	1,151			
	Toplam	7679,601	553				

Tablo 12’de görüldüğü üzere dijital okuryazarlık bağlamında anlamlı çıkan tek temel etki, internet kullanım deneyimi değişkenine aittir. Gerek ebeveyn rolünün (anne-baba), gerekse ebeveyn rolü ile kullanım deneyimi etkileşimine ait etkinin anlamlı çıkmadığı görülmektedir. İnternet kullanım deneyimine ait temel etkiye ait kısmi eta kare değeri küçüktür. Bonferroni ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda 0-1 yıldır internet kullanan ebeveynler ile ($\bar{X}$ =3.396; St Hata=0.101), 8 yıl ve daha çok süredir internet kullanan ebeveynler arasında ($\bar{X}$ =3.923; St Hata=0.072) anlamlı bir fark gözlemlenmektedir ($p<0.001$). Bonferroni Uyarlaması nedeniyle söz konusu anlamlı farklılık, dijital güvenlik ve dijital iletişim boyutlarında gözlemlenmemektedir. Yani bu boyutlardaki tüm test değerleri istatistiksel olarak anlamsızdır.

Bir sonraki analizde ebeveynlerin internet kullanım deneyimleri ile gelir durumlarının dijital ebeveynlik boyutları üzerinde anlamlı farka sahip olup olmadığı incelenmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. İnternet Kullanım Süresi ve Ebeveynlerin Gelir Durumuna Göre Dijital Ebeveynlik Boyutlarının İncelenmesi

Dijital Ebeveynlik Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	(p)	Eta ²
Dijital Okuryazarlık	İnternet Kullanım Deneyimi (İKD)	11.993	4	2.998	3.544	.007	.026
	Ebeveynin Gelir Düzeyi (EGD)	6.796	5	1.359	1.607	.157	.015
	İKD x EGD	20.796	20	1.040	1.229	.224	.045
	Hata	445.034	526	.846			
	Toplam	8051.616	556				
Dijital Güvenlik	İnternet Kullanım Deneyimi (İKD)	1.474	4	.368	.820	.512	.006
	Ebeveynin Gelir Düzeyi (EGD)	1.903	5	.381	.848	.516	.008
	İKD x EGD	6.443	20	.322	.717	.810	.027
	Hata	236.208	526	.449			
	Toplam	11137.226	556				
Dijital İletişim	İnternet Kullanım Deneyimi (İKD)	10.639	4	2.660	2.330	.055	.017
	Ebeveynin Gelir Düzeyi (EGD)	2.866	5	.573	.502	.775	.005
	İKD x EGD	27.099	20	1.355	1.187	.260	.043
	Hata	600.460	526	1.142			
	Toplam	7736.681	556				

Tablo 13 özetlendiği üzere yine yalnızca dijital okuryazarlık boyutunda ve internet kullanım deneyimi bağlamında bir anlamlı farklılık söz konusudur. Gelir düzeyinin ya da gelir ile kullanım deneyimi etkileşimine ait etkinin anlamlılık değerleri düşüktür. ile gerçekleştirilen çoklu karşılaştırmalar bir önceki analizin tekrarı olup daha uzun internet kullanım deneyiminin daha yüksek okuryazarlık anlamına geldiğini doğrulamaktadır.

Son olarak ebeveynlerin meslekleri ve eğitim düzeylerinin dijital ebeveynlik boyutlarına etkisi birlikte incelendiğinde Tablo 14'te görüldüğü gibi bir sonuçla karşılaşmıştır. Özetle dijital ebeveynliğin tüm boyutları mesleklere göre ve eğitim düzeylerine göre benzerlik göstermektedir ($p>0.05$).

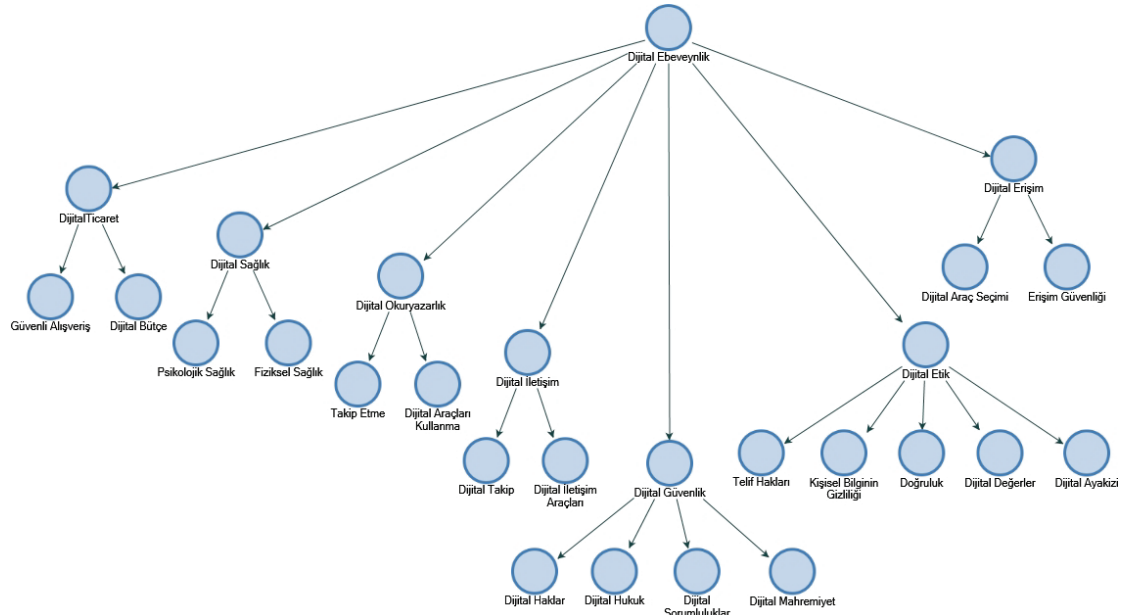
Tablo 14. Ebeveynin Mesleğine ve Ebeveynin Eğitim Düzeyine Göre Dijital Ebeveynlik Boyutlarının İncelenmesi

Dijital Ebeveynlik Boyutlar	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	(p)	Eta ²
Dijital Okuryazarlık	Ebeveynin Mesleği (EM)	2.073	5	0.415	0.471	0.798	0.005
	Ebeveynin Eğitim Düzeyi (EED)	7.364	5	1.473	1.673	0.139	0.016
	EM x EGD	10.508	15	0.701	0.796	0.683	0.023
	Hata	445.531	506	0.880			
	Toplam	7665.413	532				
Dijital Güvenlik	Ebeveynin Mesleği (EM)	1.798	5	0.360	0.800	0.550	0.008
	Ebeveynin Eğitim Düzeyi (EED)	2.084	5	0.417	0.927	0.463	0.009
	EM x EGD	5.203	15	0.347	0.772	0.710	0.022
	Hata	227.451	506	0.450			
	Toplam	10642.719	532				
Dijital İletişim	Ebeveynin Mesleği (EM)	6.028	5	1.206	1.056	0.384	0.010
	Ebeveynin Eğitim Düzeyi (EED)	9.759	5	1.952	1.710	0.131	0.017
	EM x EGD	15.145	15	1.010	0.885	0.582	0.026
	Hata	577.588	506	1.141			
	Toplam	7406.081	532				

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, dijital ebeveynlik yeterlikleri ve göstergelerinin alanyazın ve uzman katkısı ile tanımlanması; bu tanımlamalar çerçevesinde dijital ebeveynlik öz yeterliğini ölçme amacıyla bir araç geliştirilmesi ve dijital ebeveynlik öz yeterliğinin çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları bu bölümde araştırma soruları temelinde ele alınacaktır.

Birinci araştırma sorusuna göre dijital ebeveynlik yeterlik ve göstergelerinin uzmanların görüşleri doğrultusunda belirlenmesi aşamasında ortaya çıkan yapı Şekil 2'de görüldüğü gibidir.

Şekil 2. Uzman Görüşleri Doğrultusunda Dijital Ebeveynlik Yeterlikleri ve Göstergeleri

Şekil 2’de görüldüğü gibi dijital ebeveynlik yeterlik ve göstergeleri yedi boyutlu bir yapıdadır. Ribble ve Bailey (2007)’nin önerdiği dijital vatandaşlık boyutları dokuz boyutlu bir yapıdır. Bu çalışmadaki dijital vatandaşlık boyutlarından altısı söz konusu yapıyla aynıdır. Ancak dijital güvenlik başlığında toplanan yapı Ribble ve Bailey (2007)’nin belirttiği üç boyutu kapsamakta ve bu üç boyuta ek olarak dijital mahremiyeti de içermektedir. Dijital etik boyutu incelendiğinde telif hakları, kişisel bilginin gizliliği, doğruluk, dijital değerler ve dijital ayakizi boyutları görülmektedir. Mason (1986) tarafından ele alınan ve kısaca PAPA olarak bilinen etik sorunlar ise fikri mülkiyet (Privacy), erişim (Accessibility), gizlilik (Property) ve doğruluktur (Accuracy). Mason (1986) tarafından ortaya konulan bu boyutlar ile araştırma sonucunda ortaya konulan dijital etik boyutları karşılaştırıldığında fikri mülkiyet ile telif haklarının; gizlilik ile kişisel bilginin gizliliğinin; doğruluk ile yine doğruluğun eşleştirilmesi mümkündür. 1986 yılında ortaya konulan bu başlıkların günümüz şartlarında yeterli olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda dijital değerler ile dijital ayakizi boyutlarının da dijital etik boyutunda ele alınması uygundur.

İkinci araştırma sorusu temelinde ebeveynlerin, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeylerini belirlemek amacıyla DEÖYÖ geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçeğe bakıldığında başlangıçta dijital vatandaşlık boyutları temel alınmış ve DEÇ’te uzmanların görüşü doğrultusunda Şekil 1’deki yapı elde edilmiştir. Bu yapı ile DEÖYÖ geliştirilmeye çalışılmış ve DFA sonucunda dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim boyutlarına ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğin ebeveynlerin, çocuklarının dijital araç kullanımında nasıl müdahalelerde bulunduklarını incelemeye yönelik ölçekler geliştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin Valcke ve diğerleri (2010) tarafından Flemenk dilinden İngilizce’ye uyarlanan internet ebeveynlik stilleri ölçeği incelendiğinde dört boyuttan oluştuğu görülmektedir. Bu boyutlar müsamahakâr (permissive), ihmalkâr (laissez-faire), demokratik (authoritative) ve otoriterdir (authoritarian). Bu bağlamda bu çalışma kapsamında geliştirilen ölçeğin yapısı güçlüdür.

DEÖYÖ geliştirilirken başlanan yapı Ribble ve Bailey (2007) tarafından ortaya konulan ve dokuz boyuttan oluşan dijital vatandaşlık boyutlarıdır. AFA sonrasında yapı üç faktörlü yapıya dönüşmüştür. AFA’da elde edilen üç faktörlü yapı DFA aşamasında da doğrulanmıştır. AFA aşamasında maddelerin faktörlerdeki durumları incelenmiş ve maddelerin özelliklerine göre faktörler isimlendirilmiştir. Buna göre dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital iletişim boyutları ortaya çıkmıştır. Dijital iletişim boyutunda bulunan beş madde başlangıçta bu boyuta yönelik yazılan maddeleri içermektedir. Ancak dijital okuryazarlık boyutundaki 10 maddenin iki dijital etik, iki dijital güvenlik ve bir de dijital ticaret boyutunda yazılmış maddelerden oluştuğu görülmektedir. Sonuçta

dijital okuryazarlık olarak isimlendirilen boyutta dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital güvenlik ve dijital ticaret maddeleri bulunmaktadır. DFA aşamasında da doğrulanan yapıdaki dijital güvenlik boyutunda ise beş dijital güvenlik, üç dijital sağlık, üç dijital erişim, üç dijital ticaret, üç dijital etik ve bir de dijital okuryazarlık maddesi bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Faktörlerde Yer Alan Boyutlar

Şekil 3'te görüldüğü gibi faktörlerin altında tekrarlayan dijital vatandaşlık boyutları görülmektedir. Ribble (2015), İngilizce isimlerinin kısaltması olan REPs (Respect, Educate, Protect) ile dijital vatandaşlık boyutlarını gruplandırmaktadır. REPs'in yapısına bakıldığında Saygı (kendine ve başkalarına saygı) boyutunda dijital etik, dijital erişim ve dijital hukuk boyutları; Eğitim (kendini ve başkalarını eğit) boyutunda dijital okuryazarlık, dijital iletişim ve dijital ticaret boyutları ve Korum (kendini ve başkalarını koru) boyutunda ise dijital haklar ve sorumluluklar, dijital güvenlik ve dijital sağlık ve iyi olma boyutları bulunmaktadır. Şekil 3'te dijital okuryazarlık olarak belirtilen boyut, REPs'te Eğitim boyutuna karşılık gelmektedir. Görüldüğü üzere bu boyutlarda dijital okuryazarlık ve dijital ticaret ortaktır. Şekil 3'te belirtilen yapıda bulunan dijital güvenlik ve dijital etik boyutları temel dijital okuryazarlık becerileri olmadan gerçekleştirilemeyecek boyutlardır. Bu nedenle bu boyutta da bulunması düşünülmektedir. DEÖYÖ'nün dijital güvenlik boyutuna bakıldığında REPs modelindeki Koruma boyutuna karşılık gelmektedir. Koruma boyutunda yer alan dijital vatandaşlık boyutlarının hepsinin DEÖYÖ boyutlarından dijital güvenlik içinde yer aldığı görülmektedir. Dijital anlamda güvenliğin sağlanabilmesi için etik anlamda, ticari anlamda ve erişim anlamında da güvenlik önemlidir. Bu nedenle DEÖYÖ'nün dijital güvenlik boyutunda yer alan boyutların uygun olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü araştırma sorusuna bağlı olarak ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeyleri ebeveynlik rolü, internet kullanım deneyimi, gelir durumu, meslek ve eğitim düzeyi açısından incelenmiştir. Ebeveyn rolüne göre dijital ebeveynlik boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Anderson(2016)'nın yaptığı çalışmada annelerin babalara göre çocukları ile uygun olan veya uygun olmayan davranışlar konusunda sıklıkla konuştukları görülmektedir. Çocuklarının çevrimiçi paylaşımları hakkında çocuklarıyla konuşan annelerin oranı %46 iken; babaların oranı %32'dir. Yine aynı çalışmanın bir diğer sonucuna göre çevrimiçi görüntülenen içerikler hakkında çocuklarıyla konuşan annelerin oranının %46, babalarının oranının ise %31 olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise söz konusu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı olacak biçimde ortaya konamamıştır.

Ebeveyn rolü ve ebeveynlerin internet kullanım deneyimlerinin beraberce dijital ebeveynlik boyutları arasında bir fark yaratmadığı görülmektedir. Lou ve diğerlerinin (2010) gerçekleştirdiği çalışmada internet okuryazarlığı az olan anne-babalar ile internet okuryazarlığı fazla olan anne babalar arasında internet gözetiminin sıklığı, çocukların internet kullanımına yönlendirilmeleri ve teşvikleri açısından bir farklılık oluşturmaktadır. İnternet okuryazarlığı az olan bireylerin internet kullanımını daha sıkı ve katı bir şekilde kontrol etme çabaları söz konusudur. Ancak söz konusu etki bu çalışmada gözlemlenememiştir. Öte yandan deneyim artışının dijital okuryazarlık bağlamında da yüksek ortalamalara neden olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin internet kullanım deneyimleri ve gelir düzeylerinin dijital ebeveynlik boyutları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı da görülmektedir. Oysa Anderson(2016)'ın yaptığı bir çalışmaya göre yüksek gelirli ebeveynlerin, çocuklarının çevrimiçi yaşamlarında nasıl davrandıkları hakkında daha az sıklıkta konuştukları görülmektedir. Geliri 30bin doların altında olan ebeveynlerin %49'u çocuklarının çevrimiçi paylaşımları hakkında çocuklarıyla konuşken; geliri 75bin doların üstünde olan ebeveynlerin %34'ü konuşmaktadır. Aynı araştırmanın bir diğer sonucuna göre geliri 30bin doların altında olan ebeveynlerin %49'u çevrimiçi görüntülenen içerikler hakkında çocukları ile konuşurken; geliri 75bin doların üstünde olan ebeveynlerin %33'ü konuşmaktadır.

Çalışmanın bir diğer sonucuna göre ebeveynlerin meslekleri ile ebeveynlerin eğitim durumlarının dijital ebeveynlik boyutları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir. Yani gelir durumunda gözlemlenen bulgulara paralel bir yapı söz konusudur. Söz konusu değişkenlerin ebeveyn yeterliklerini yordayabileceği düşüncesinden hareketle gerçekleştirilen bu analizin anlamlı çıkmaması olumlu bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Şöyle ki gelecekte farklı gruplara daha homojen bilinçlendirme etkinlikleri düzenlenirken söz konusu bulgu işe koşulabilir.

Öneriler

Bu araştırmanın önerileri elde edilen bulgular temelinde ele alınarak kurumlara, uygulamaya ve araştırmacılara yönelik olarak sunulmuştur.

Kurumlara yönelik öneriler

- Ebeveynlerin, çocuklarına yönelik dijital araç kullanımıyla ilgilenen sivil toplum kuruluşları (STK), dernekler ya da kurumlar geliştirilen DEÖYÖ ile ebeveynlerden veri toplayabilir. Toplanan verilerin sonuçları doğrultusunda ebeveynlere ve çocuklara yönelik etkinlikler düzenleyebilirler.
- Bu çalışmada çocukları ortaokula giden ebeveynlerle çalışılmıştır. STK'lar, dernekler ya da kurumlar farklı yaş gruplarında çocukları bulunan ebeveynlerle çalışmalar gerçekleştirebilir.

Uygulamaya yönelik öneriler

- DEÖYÖ kullanılarak farklı gruplardaki ebeveynlerden veriler toplanabilir. Toplanan veriler doğrultusunda eğitim ortamları geliştirilebilir.
- Geliştirilen eğitim ortamlarına ebeveynlerin katılımı sağlanabilir ve eğitim süresince değişimleri gözlemlenebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler

- Araştırmanın sonuçlarında gibi dijital vatandaşlık boyutlarının kültürümüzde orijinal haliyle işlemediği, önerilen boyutların iç içe bir yapı sergilediği görülmektedir. Bu bağlamda araştırmacılar dijital vatandaşlık boyutlarının kültüre özgü olarak nasıl düzenleneceği ile ilgili çalışmalar yapabilirler.
- Mason (1986) tarafından ortaya konulan etik sorunlar, dijital çağ olarak adlandırılan günümüze özgü biçimde yeniden ele alınabilir.

Teşekkür

Bu araştırma, Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (Proje No: 1602E080) ve TÜBİTAK tarafından desteklenen bir araştırma projesi (Proje No: 115K479) çerçevesinde ve birinci yazarın doktora tezi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Kaynakça

- Akbulut, Y., Şahin, Y. L. ve Erişti, B. (2010). Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Journal of Educational Technology & Society*, 13(4), 192-201.
- Álvarez, M., Torres, A., Rodríguez, E., Padilla, S. ve Rodrigo, M. J. (2013). Attitudes and parenting dimensions in parents' regulation of internet use by primary and secondary school children. *Computers & Education*, 67, 69-78.
- Anderson, M. (2016). Parents, teens and digital monitoring. *Pew Internet & American Life Project*. Retrieved January, 20, 2016.
- Arbuckle, J. L. (2007). Amos (Sürüm 16.0) [Bilgisayar programı]. Chicago, IL: Smallwaters.
- Baydas, O., Kucuk, S., Yilmaz, R. M., Aydemir, M. ve Goktas, Y. (2015). Educational technology research trends from 2002 to 2014. *Scientometrics*, 105(1), 709-725.
- Bryant, F. B. ve Yarnold, P. R. (1995). Principal-components analysis and exploratory and confirmatory factor analysis. L. G. Grimm ve P. R. Yarnold (Ed.), *Reading and understanding multivariate statistics* içinde (s. 99-136). Washington, DC: American Psychological Association.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni: SPSS uygulamaları ve yorum*, Ankara: Pegem Yayınları.
- Comrey, A. L. ve Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2. bs.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Creswell, J. W. (2012). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. USA: Sage Publications.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Multivariate statistics for the social sciences: SPSS and LISREL applications*. Ankara: Pegem Akademi.
- Duerager, A. ve Livingstone, S. (2012). How can parents support children's internet safety? *EU Kids Online*, 1-6.
- EU Kids Online (AÇÇAP) II Türkiye. (2010). Avrupa çevrimiçi çocuklar araştırma projesi: Türkiye bulguları. <http://eukidsonline.metu.edu.tr/> adresinden erişildi.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3. bs.). London, UK: Sage.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18, 39-50.
- Guernsey, L., Levine, M., Chiong, C. ve Severns, M. (2012). *Pioneering literacy in the digital wild west: Empowering parents and educators*. Washington, DC: Campaign for Grade-Level Reading.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2005). *Multivariate data analysis* (6. bs.). New York, NY: Prentice Hall.
- Hasebrink, U., Livingstone, S. ve Haddon, L. (Ed.). (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. London: EU Kids Online. http://eprints.lse.ac.uk/21656/1/D3.2_Report-Cross_national_comparisons.pdf adresinden erişildi.
- Hoyle, R. H. (1995). *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications*. Sage.
- Hu, L. and Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
- Huck, S. W. (2012). *Reading statistics and research* (6. bs.). New York: Pearson.
- Hutcheson, G. ve Sofroniou, N. (1999). *The multivariate social scientist: Introductory statistics using generalized linear models*. London Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kadli, J. H., Kumbar, B. D. ve Kanamadi, S. J. (2010). Students perspectives on internet usage: A case study. *Information Studies*, 16(2), 121-130.
- Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Kaşıkcı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E. ve Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39, 230-243.

- Keeney, S. (2010) The delphi technique. K. Gerrish ve A. Lacey (Ed.), *The research process in nursing* içinde (6. bs., s. 227-236). London: Blackwell Publishing.
- Kenley, H. (2011). *Cyber bullying no more: Parenting a high tech generation*. USA: Loving Healing Press.
- Kenny, D. A., Kaniskan, B. ve McCoach, D. B. (2014). The performance of RMSEA in models with small degrees of freedom. *Sociological Methods & Research*, 44(3), 486-507.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2. bs.). New York, NY: Guilford Press.
- Küçük, S. Aydemir, M. Yıldırım, G. Arpacık, O. ve Göktaş, Y. (2013). Educational technology research trends in Turkey from 1990 to 2011. *Computers & Education*, 68, 42-50. doi:10.1016/j.compedu.2013.04.016
- Livingstone, S. ve Bober, M. (2005). *UK children go online: Final report of key project findings*. London: London School of Economics and Political Science.
- Livingstone, S. ve Bulger, M. E. (2013). *A global agenda for children's rights in the digital age. Recommendations for developing UNICEF's research strategy*. London: The London School of Economics and Political Science.
- Livingstone, S. ve Helsper, E. (2010). Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: The role of online skills and internet self-efficacy. *New Media & Society*, 12(2), 309-329.
- Lomax, R. G., ve Schumacker, R. E. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling*. Psychology Press.
- Lou, S. J., Shih, R. C., Liu, H. T., Guo, Y. C. ve Tseng, K. H. (2010). The influences of the sixth graders' parents' internet literacy and parenting style on internet parenting. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 9(4), 173-184.
- Mascheroni, G. ve Ólafsson, K. (2016). The mobile internet: Access, use, opportunities and divides among European children. *New Media & Society*, 18(8), 1657-1679.
- Mason, R. O. (1986). Four ethical issues of information age. *MIS Quarterly*, 10(1), 5-11.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J. ve McNeal, R. (2008). *Digital citizenship: The internet, society, and participation*. London: The MIT Press.
- Nunnally, J. C. ve Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3. bs.). New York: McGrawHill.
- Pallant, J. (2001). *SPSS survival manual*. Maidenhead, PA: Open University Press.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2013). *Türkiye'de çocukların medya kullanma alışkanlıkları araştırması*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/RTU%CC%88K%EF%80%A2_Tu%CC%88rkiyede_C%C%A7ocu_klar%C4%B1n_Medya_Kullanm_a_Al%C4%B1s%CC%A7kanl%C4%B1g%CC%86%C4%B1_Aras%CC%A7t%C4%B1_rmas%C4%B1_Eylu%CC%88l_2013.pdf adresinden erişildi.
- Ribble, M. (2015). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know*. Amerika Birleşik Devletleri: International Society for Technology in Education.
- Ribble, M. ve Bailey, G. (2007). *Digital citizenship in schools*. Washington, DC: ISTE.
- Rosen, L. R., Cheever, N. A. ve Carrier, L. M. (2008). The impact of parental attachment style, limit setting and monitoring on teen MySpace behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29(6), 459-471.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.

- Sharma, S., Mukherjee, S., Kumar, A. ve Dillon, W. R. (2005). A simulation study to investigate the use of cutoff values for assessing model fit in covariance structure models. *Journal of Business Research*, 58(7), 935-943.
- Sonck, N., Livingstone, S., Kuiper, E. ve de Haan, J. (2011). *Digital literacy and safety skills*. London: EU Kids Online, London School of Economics & Political Science. <http://core.ac.uk/download/pdf/218511.pdf> adresinden erişildi.
- Stevens, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (3. bs.). New Jersey, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Sütütemiz, N. (2005). *Müşteri sadakati belirleyicileri ve modellerinin karşılaştırılması: Bankacılık ve sağlık sektöründe bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Allyn & Bacon/Pearson Education.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). 06-15 Yaş grubu çocuklarda bilişim teknolojileri kullanımı ve medya. *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 15866. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866> adresinden erişildi.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B. ve Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.
- Valcke, M., De Wever, B., Van Keer, H. ve Schellens, T. (2011). Long-term study of safe internet use of young children. *Computers & Education*, 57(1), 1292-1305.
- Van den Heuvel, A., Van den Eijnden, R. J., Van Rooij, A. J. ve Van de Mheen, D. (2012). Meeting online contacts in real life among adolescents: The predictive role of psychosocial wellbeing and internet-specific parenting. *Computers in Human Behavior*, 28(2), 465-472.
- Van Deursen, A. J. A. M. (2010). Internet skills. Vital assets in an information society. <http://doc.utwente.nl/75133/> adresinden erişildi.
- Worthington, R. L. ve Whittaker, T. A. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The Counseling Psychologist*, 34(6), 806-838.
- Ybarra, M. L. (2004). Linkages between depressive symptomatology and internet harassment among young regular internet users. *Cyber Psychology & Behavior*, 7(2), 247-257.